

De Groene Gids

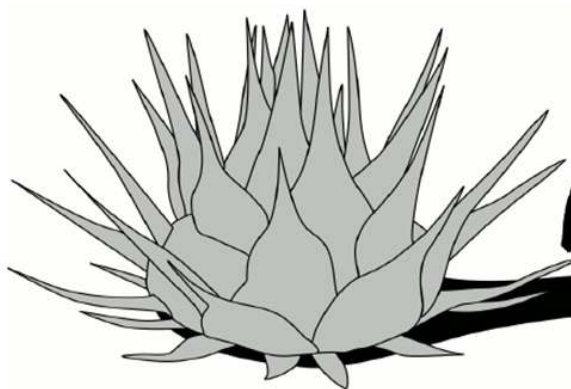
Nummer 2021-1, Thema Vlinders

Met bijdragen van De Vlinderstichting

Ook aandacht voor de Nachtulinders

Achterop: Jongerenpagina

KARDOEN

Natuurlijk lekker

Biologische voeding en verzorging
Marktplaats 9 6721 JG Bennekom 0318 413067

Gegevens over IVN Ede

BESTUUR

Voorzitter: Hans Gonggrijp, 0318-840409
voorzitter@ivn-ed.nl

Secretaris: Mathilde van Ravensberg, 06-44251306
secretariaat@ivn-ed.nl

Penningmeester: Henk Schuijt, 0318-650017
penningmeester@ivn-ed.nl

Overige leden:

Albert Loef, 0318-304713, albertloef@hotmail.com
Milka Sytsma, 0318-623133, milka.sytsma@sarfaty.nl

ERELEDEN

Joke Veltkamp

GEGEVENS

Postadres: Diedenweg 96, 6717KV Ede

Ledenadministratie: servicedesk@ivn.nl

Website: <http://ivn.nl/afdeling/ede>

Contributie:

Lid € 24,00

Lid + huisgenoot Vrienden. € 26,50

Vrienden/donateurs dragen bij via bankrekening NL 54
INGB 0000 9515 88 t.n.v. IVN Afdeling Ede
De minimum bijdrage bedraagt € 12,50

WERKGROEPEN

Scholen:

Joke Veltkamp, 0317-420703, gewoonjokev@gmail.com

Truus van Otterloo, 0318-621059

truusvanotterloo@tiscali.nl

Jeugdclub:

Ineke Jansonius, 0317-413884, kloen.jans@chello.nl Vo-
gels:

Hans Westendorp, 0318-418465

vogelwerkgroep.ivn.ede@gmail.com

j.g.westendorp@kpnmail.nl

Natuurfotografie:

Ab van der Linde, a.j.vanderlinde@upcmail.nl

Flora:

Wiebe Verbaan, 0318-611947, w.verbaan1@chello.nl

Natuurwerkgroep Otterloo - IVN Ede:

Josephine Hendriks, 06 11239420. (na 20.00 uur)

jephendriks@gmail.com

- Vlinders: Toos van Ekeris, tvanekeris17@kpnmail.nl,
0318-592095

- Overige inventarisaties: Josephine Hendriks

jephendriks@gmail.com, 06-11239420

Natuurgidsen:

Christ Elsten

WELKOM NIEUWE LEDEN:

Richard Boering, Ede

Yvonne Bouma, Lunteren

Janis Dollmann, Wageningen.

Els Quelle, Ede

Els Huizing, Wageningen

Stella Schaap, Amsterdam

Anne Brouwer, Ede.

Bert van Leeuwen, Veenendaal

Nynke Groendijk, Bennekom

De Groene Gids

IVN Ede - 2021-1

Van het Bestuur

Door de corona maatregelen kunnen we helaas weinig van onze IVN activiteiten uitvoeren. En wat we doen is vooral online. Zo konden we meeliften met de gezamenlijke KNNV lezingen, georganiseerd door Ineke Ammerlaan via Zoom. Toen ik dit stukje schreef was onze lezing van Henk van Paassen over zijn werk als stadsvogeladviseur nog niet geweest. Gelukkig dat we inmiddels zover zijn in de digitale wereld dat we, zij het op afstand, kunnen genieten van een lezing over de natuur. De Algemene Ledenvergadering stellen we ook nog even uit. Aanvankelijk stond deze gepland op woensdag 7 april. Deze stellen we nu uit naar dinsdag 15 juni.

Zodra het maar enigszins kan gaan we weer de activiteiten uit ons activiteitenprogramma 2021 oppakken. Dan organiseren we ook extra activiteiten zoals tijdens de Nacht van de Nacht. En Anne Krediet heeft toegezegd een inleiding en excursie te verzorgen over de mysteries van het bodemleven. We blijven actief.

Van de Redactie

Op moment van schrijven is het buiten veranderd in een wondere witte wereld. Als ik zo om mij heen kijk tijdens de wandelingen door de vers gevallen sneeuw is deze wondere witte wereld voor velen een lichtpuntje in deze tijd van Corona, de lockdown en het thuis zitten/werken. Even genieten van de frisse lucht en de winterse beelden die de kou oplevert. Net zoals natuur voor velen een lichtpuntje is geweest en nog steeds is. Dat blijkt wel uit de samenvatting van de jaarverslagen in deze extra dikke editie. Ik hoop dat deze editie, speciaal gewijd aan vlinders en in een nieuw jasje gestoken, voor nog veel meer inspiratie en lichtpuntjes in de natuur kan zorgen. We hebben een hoop interessante en mooie verhalen mogen ontvangen. Dank daarvoor! Ook iets leuks meegemaakt, een interessant verhaal te vertellen of wil je die ene soort of soortgroep op een voetstuk zetten? Laat het ons weten!

Auteursinstructie:

1. Kopij inleveren vóór sluitingsdatum via email: redactiegg@gmail.com
2. Tekst in doc of docx, maximaal 2000 woorden (vier kolommen)
3. Foto's apart in jpeg of png.
Elke foto neemt een plaats in van 100 woorden
4. In het algemeen geeft een mix van één foto op 250 woorden het meest evenwichtige beeld. Dus 5 tot 6 foto's in een artikel van vier kolommen. Foto's zijn niet verplicht.

Inhoud

- 4 IM Dick van Houwelingen
- 5 Door Vlinderogen
- 6 Een kooi vol poppen
- 8 Sporen uit het verleden
- 9 Over camouflage en mimicry
- 11 Warmteminnende vlinders
- 12 Florawerkgroep en vlinders
- 13 Hoe vindt men nachtvlinders
- 14 T(el) I(nsecten) M(ee) in Ede
- 15 Straatjongens en gasten
- 16 Kleintjes tellen ook mee
- 17 Het hooibeestje
- 18 Planten en hun namen 3
- 19 40 jaar NME in Ede
- 20 Bosvriendjes-thuis
- 21 Jaarverslag

Foto's voorblad

Boven: Kars Veling

Onder: Joke Veltkamp

Colofon

Redactie:

Remieke Niermeyer

Corine Klapwijk

Marjelle Molenaar

Redactieadres:

Remieke Niermeyer, 0318-630638,

redactiegg@gmail.com

Kopij aanleveren vóór 1 mei 2021

Auteurs zie de auteursinstructie

De Groene Gids is het contactblad van IVN Ede en verschijnt vier maal per jaar.

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen al dan niet te plaatsen, in te korten of aan te passen.

Vormgever: Leo Klapwijk

Drukker: Editoo B.V. te Arnhem

In memoriam Dick van Houwelingen

Helaas ontvingen wij het trieste bericht dat Dick van Houwelingen na een kort ziekbed is overleden. Zijn heengaan is een groot verlies voor onze IVN afdeling.

Dick was enorm belangrijk voor onze afdeling en zijn stimulerende rol voor onze kleine, maar zeer actieve Natuurwerkgroep Otterlo was cruciaal. Maar ook verder deed Dick heel veel. Hij was voorzitter van ons bestuur, natuurgids, schoolgids en vogelaar. Hij leidde vele vogelexcursies op de Zanding, het Wekeromse zand, Oud-Reemst, Planken Wambuis en het Deelerwoud. En hij deed heel veel vogeltellingen. Zijn enthousiaste en aimabele manier van gidsen bij het zoeken naar de klapekster en de nachtzwaluw en andere bijzondere vogels zorgden altijd voor onvergetelijke natuurmomenten. Hij was zeer veelzijdig want ook zijn zomerexcursie naar de insecten en vlinders op de heide van de Zanding waren altijd leuk en leerzaam.

Hij was een autoriteit op zijn vakgebied en een vraagbaak voor velen. Wij denken aan hem terug met dierbare herinneringen.

Wij wensen zijn familie heel veel sterkte toe in deze moeilijke periode.

Hans Gonggrijp
Voorzitter

Dicks overlijdensbericht

Dick maakte zelf zijn overlijdensbericht. Hieronder een blad van de vier.

Ik stop als voorzitter

HANS GONGGRIJP

Dit jaar ben ik vier jaar voorzitter en aan het einde van mijn bestuurstermijn. Alles bij elkaar heb ik nu drie termijnen en totaal elf jaar in het bestuur gezeten. Zeven jaar penningmeester en vier jaar voorzitter. Dat is lang en zo voelt dat ook. Alhoewel ik het wel met plezier heb gedaan. Maar nog een periode van vier jaar wordt mij teveel, en heb ik besloten dat ik niet herkiesbaar ben. Aan alles komt een eind en er staat niet voor niets in de statuten dat drie bestuurstermijnen echt het uiterste maximum is.

Door vlinderogen

KARS VELING, DE VLINDERSTICHTING

“Kun je iets over vlinders herkennen, hun waardplant en nectarplant en hoe je vlinders kan beschermen in je tuin voor ons schrijven”? Deze vraag kwam van de Groene Gids en het antwoord was ja natuurlijk! “O ja, het mag 1 a 1,5 pagina A4 zijn”. Oepss, er zijn hele boeken geschreven over maar één onderdeel van die onderwerpen, maar goed, geen woorden meer verspillen.

Waardplant

Vlinders hebben nogal wat noten op hun zang. Er zijn vier belangrijke eisen en de eerste is: de waardplant is essentieel. Zonder waardplant geen voortplanting. De rupsen van vlinders zijn verwerde krenge en gespecialiseerd op één of enkele plantensoorten. Zo eten rupsen van dagpauwoog alleen grote brandnetel, die van de kleine vuurvlinder zuring en het oranjetipje, dat we zo over een week of wat weer zullen zien rondvliegen, kruisbloemigen, zoals pinksterbloem en in de tuin bijvoorbeeld judaspenning.

Oranjetipje op pinksterbloem. Foto: Kars Veling

Nectarplant

Vlinders hebben voedsel nodig. Geen bouwstoffen, want er groeit niets meer aan een vlinder als deze uit de pop is

---

Bestuursleden gezocht

Onze voorzitter Hans Gonggrijp is dus bij de komende ALV niet meer herkiesbaar. Onze penningmeester Henk Schuijt is ook aftredend, maar blijft gelukkig nog 1 jaar. Dit betekent wel dat we op zoek zijn naar versterking van het bestuur. Vind jij het leuk om als bestuurslid mee te denken over (de toekomst) van IVN Ede? Laat het weten! Laat dit via een mail weten aan het secretariaat (secretariaat@ivn-ede.nl). Je kunt Hans ook bellen voor meer informatie (0318-840409).

---

gekomen. Vanaf dat deze gaat bewegen slijt hij, maar geen cel wordt vervangen of aangevuld. Waar ze wel voedsel voor nodig hebben is vliegen. Mannetjes moeten veel vliegen om vrouwtjes te vinden om mee te paren en vrouwtjes moeten veel vliegen om hun eitjes af te zetten. Nectar uit bloeiende planten is de brandstof waarmee ze kunnen vliegen. Zonder bloeiende planten wordt er niet gevlogen. Gevolg: geen voortplanting, geen vlinders. Vlinders zijn gelukkig minder kritisch dan rupsen en er zijn heel veel verschillende nectarplanten. De vlinders kiezen uit wat aanwezig is: die planten waar de meeste en de beste nectar in zit. Vanaf februari tot in november moeten er dus wel bloeiende planten aanwezig zijn.

Groot Koolwitje op herfstaster. Foto: Kars Veling

Warmte en beschutting

Zon hebben vlinders ook nodig! Ze kunnen pas echt goed actief zijn als ze een lichaamstemperatuur van zo'n 300 C hebben. Ze zijn koudbloedig en moeten die warmte dus van buitenaf krijgen. Zon is dan essentieel. Een heerlijke dag met 200 C, als we in ons T-shirt buiten lopen levert maar weinig vlinders op. Een dag van 120 maar wel met blauwe lucht en felle zon betekent dat er waarschijnlijk veel vlinders vliegen. En vlinders kunnen prima tegen de wind in vliegen, maar dat kost veel energie en dat gaat ten koste van de voortplanting, dus vind je de meeste vlinders op beschutte, zonnige plekken.

Overwintering

Vier soorten, dagpauwoog, kleine vos, citroenvlinder en gehakelde aurelia overwinteren als vlinder. De eerste twee kruipen daarvoor ook wel eens in huis bij ons op zolder, maar ook wel in schuurtjes, bunkers en holle bomen. De laatste twee zitten in klimop, conifeer of an-

dere groenblijvende struiken. Behalve een paar trekvlinders die hier in de winter normaal gesproken niet kunnen overleven zijn alle andere dagvlinders als ei, rups of pop aanwezig, ergens in de vegetatie. In het beheer, of dat nu de stad, een natuurgebied of je tuin is, is gefaseerd werken belangrijk en dus nooit alles ineens weghalen.

Dagpauwoog. Foto Kars Veling

En nu naar je tuin

Als we deze vier eisen als uitgangspunt nemen zien we direct al voldoende linken naar wat je in de tuin kunt doen om er meer vlinders te krijgen. Het eenvoudigst is het om van je tuin een kroeg te maken.

Zorg voor bloeiende nectarplanten door het jaar heen en de vlinders zullen binnenkomen, lekker wat drinken en weer verder vliegen. Heel nuttig, want dankzij dat drinken kunnen ze zich voortplanten, maar is het niet veel leuker als je tuin niet alleen kroeg is maar een thuis voor vlinders?

Natuurlijke tuin. Foto: Kars Veling

Je tuin als thuis

Een thuis betekent dat ze er meer moeten vinden dan alleen te drinken. Ze moeten zich kunnen voortplanten, er moeten waardplanten aanwezig zijn, beschutte en warme plekken en de eitjes, rupsen en poppen moeten ook in de winter een veilige plek hebben in je tuin. Het totaal kaal maken van je tuin in de herfst, waarbij alle dode planten netjes worden weg gewerkt is doodzonde, want in al die

dode planten zitten dieren die er de winter op of in wilden doorbrengen. Een tuin 'winterklaar' maken moet eruit bestaan dat je dingen die echt in de weg liggen, paden blokkeren of anderszins echt ongewenst zijn verwijderd en al het andere zoveel mogelijk juist laat staan. Die planten weten zelf prima hoe ze zich winterklaar moeten maken en daarom hebben ze al hun belangrijke stoffen uit de bladeren gehaald en in de grond opgeslagen. Afblijven dus!

Nog even naar de waardplanten

Iedere vlindersoort heeft haar eigen plantensoort of groep soorten waar de rupsen van kunnen leven. Heb je veel verschillende plantensoorten in je tuin dan is er een grote kans dat je ook voor veel verschillende vlindersoorten de juiste planten hebt. Zeker als je zorgt voor vooral inheemse planten, dus planten die hier thuishoren heb je een prima thuis voor vlinders. Als je van het gazon nu alleen dat stukje waarop je zit met je tuinstoel wekelijks kaal maait en de rest lekker haar gang laat gaan zul je zien dat je rolklaver krijgt voor de rupsen van het icarusblauwtje, reigersbek voor die van het bruin blauwtje en veldzuring of schapenzuring voor de kleine vuurvlinder. De vuilboom wordt gebruikt door de rupsen van de citroenvlinder, in de klimop vind je rupsen van het boomblauwtje en de

Rups Citroenvlinder. Foto: Kars Veling

pinksterbloemen die in de rand van het voormalig gazon zijn gaan bloeien vormen de perfecte voortplantingsplaats voor het schitterende oranjetipje! De anderhalve pagina A4 is al vol, maar gelukkig vindt u nog veel meer informatie over vlinders op de website van De Vlinderstichting: www.vlinderstichting.nl.

Meer weten over vlinders?
www.vlinderstichting.nl

Een kooi vol poppen

JOKE VELTKAMP

Op 17 augustus 2020 krijg ik een kluwen rupsen, ze zijn zwart met kleine witte stippen. Ik zet ze met verse stengels van de brandnetel in een vlinderkooi. De volgende dag is alle groen opgegeten. Nog een keer verzamel ik verse stengels. Maar nu is er veel minder belangstelling voor. De rupsen kruipen allemaal naar boven en gaan aan het gaas en het hout hangen. Langzaam stropen ze hun

Rups dagpauwoog. Foto: Joke Veltkamp

zwarte huid met pootjes af en worden het mooie witte poppen met een parelmoerglans. Geleidelijk aan wordt de inhoud van de poppen donker. Ik tel er meer dan 40. Wanneer ik op 2 september een losgeraakte donkere pop in de zon leg, komt dezelfde dag een mooie Dagpauwoog tevoorschijn. Bij de andere poppen zie ik dan nog geen activiteit.

Het zal met de andere poppen dus ook niet lang meer duren. Omdat ik een paar dagen weg ga en het zien uitkomen erg leuk is, wordt de kast opgehaald door een leerkracht van een basisschool die graag een keer vlinders in

Vlinderkooi in klas. Foto: Joke Veltkamp

de klas wil. Zo komt het dat de leerlingen van een school in Oosterbeek van heel dichtbij kunnen zien hoe een vlinder tevoorschijn komt en zijn vleugels ontvouwt. Zij verbazen zich erover, dat de vleugels eerst heel erg verfrommeld zijn en maken er mooie tekeningen van.

Wanneer de vlinderkast na 2 weken terug komt, hangen er nog een tiental poppen in de kooi. Ze zijn alle erg klein,

sommige hebben wel een donkere inhoud en lijken ontwikkeld, maar komen ook de weken erop niet uit. Op 18 september zitten op mijn bloeiende vlinderstruik 8 dagpauwogen. Niet eerder zag ik zoveel dagpauwogen tegelijk in mijn tuin. Dat zijn niet de door mij opgekweekte dieren, die zijn alle in Oosterbeek vrijgelaten. Van harte hoop ik dat deze vlinders een mooi donker, koel en beschut plekje vinden in de schuur of in een holte van onze appelboom om te overwinteren. Op een zonnige voorjaarsdag in februari 2021 zou ik ze dan kunnen zien vliegen. In april en mei zouden ze volop te zien kunnen zijn wanneer ze zorgen voor nakomelingen die in juli en augustus te zien zouden kunnen zijn in de tuin. Omdat we dit jaar een warm najaar hadden, heeft een deel van de vlinders zich nog weer voortgeplant in augustus. De vlinders uit mijn kast waren dus een tweede generatie. Geniet mee met het leven van de vlinder. Vlinders blijven boeien!

De vier popstadia. Foto: Joke Veltkamp

FA ROOSENBOOM

Graanhandel

ROOSENBOOM
VERKOOPADRES: KAMPSTRAAT 10

- Konijnvoer
- Honden en Katten
- Vogelvoer
- Duivenvoer
- Hooi per zak of baal
- Haksel, Houtvezel of stro
- Kunstmest
- Biologische Meststoffen
- Potgrond
- Bemeste Tuinaarde
- Compost

Telefoon 0318-610680

ROOSENBOOM BOSPOORT 33
Molenaar, graan en meel
Fourage en Kunstmesthandel
Vogelzaden en Kleindiervoeders

Geopend:
Ma t/m Vrij 08.30 – 12.30
13.30 – 18.00
Zaterdag 08.30 – 14.00

Sporen uit het verleden:

HEIDE

JELTJE ZEELBERG

Ook de heide in Nederland is ontstaan door menselijk ingrijpen in het verleden. Van nature komt dit landschapstype in ons land niet voor. In dit artikel wil ik ingaan op de ontstaanswijze en de huidige situatie van de heide.

GESCHIEDENIS

De eerste bewoners kwamen rond 3000 voor Christus op de Veluwe, die toen voor een groot deel met bos bedekt was. Dit waren jager-verzamelaars, zij leefden van de jacht en het verzamelen van plantaardig voedsel. Later nam de bevolking toe en werd er op kleine schaal akkerbouw en veeteelt bedreven. Men leefde in kleine nederzettingen in het bos. Bos werd gekapt om gewassen te kunnen verbouwen. Als de akker uitgeput was, werd er een nieuwe aangelegd. Op de verlaten akkers graasde het vee. In de jaren 1700-700 voor Christus, de bronstijd, nam de bevolking sterk toe en was er al sprake van ontbossing. Ook werd er hout gekapt voor brandhout en om huizen te bouwen. Zo ontstonden kale vlaktes, waar heide op kon

De Heide. Foto Dick klein Geltink

groeien. Vanaf de middeleeuwen werd de heide gebruikt in het toenmalige landbouwsysteem. De boeren hielden schapen, die wol en vlees leverden, maar ook mest voor de schrale akkers. Overdag graasden de schapen op de heide en voorkwamen zo dat deze weer dichtgroeide. 's Nachts stonden ze in potstallen. De bodem daarvan was bedekt met heideplaggen, waarin urine en mest van de schapen werd opgenomen. Regelmatig werden er nieuwe plaggen op de oude gelegd, zodat de schapen steeds hoger kwamen te staan, tot ze bijna het dak raakten. Dan werden de plaggen uitgespreid op de akkertjes als bemesting. Voor 1 hectare akker was 7 tot 10 hectare heide nodig, waarop 15 schapen konden grazen. Dit potstalsysteem was tot ver in de 19e eeuw op de Veluwe in gebruik. Door te veel schapen op de heide, te vaak en te diep plaggen en maaien of branden van de heide ontstonden kale plekken en op den duur zandverstuivingen.

De uitvinding van kunstmest verminderde de behoefte aan schapenmest en maakte het mogelijk de heide tot landbouwgrond te ontginnen. Daarnaast werd er veel bos aangeplant om het verstuiwen van zand tegen te gaan. Zo verdween een groot deel van de heide. Rond 1850 bestond ongeveer twintig procent van de oppervlakte van Nederland uit heide, aan het eind van de 20e eeuw was dit minder dan één procent.

In de loop van de 20e eeuw begon men oog te krijgen voor de natuurwaarde van heide. Hierdoor zag Staatsbosbeheer af van de bebossing van waardevolle heide en kochten natuurbeschermingsorganisaties, zoals Natuurmonumenten grote heidegebieden aan. Omdat heide van nature geleidelijk in bos verandert, wordt er nu moeite gedaan de heide in stand te houden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van plaggen, branden en begrazing.

De laatste decennia wordt heide op andere manieren bedreigd. Door de opkomst van de industrie, intensieve veehouderij en het verkeer is de uitstoot van stikstof sterk toegenomen. Dit leidt tot een toename van bemesting, waardoor grassen de heideplanten, die het best gedijen op voedselarme grond, steeds meer verdringen. Ook de verdroging als gevolg van ontwatering in de omgeving van heidegebieden en de klimaatverandering speelt een rol. De soortenrijke natte heide verdwijnt steeds meer.

VLINDERS OP DE HEIDE

Bloeiende heide bevat volop nectar en is dus aantrekkelijk voor vlinders. In de zomer kunnen we er veel vlinders zien, zoals de algemene soorten kleine vos, dagpauwoog, koolwitje en atalanta. Deze vlinders zijn voor hun voortplanting niet afhankelijk van heide. Anders is dit voor typische heidevlinders die zich op de heide voortplanten en er hun hele leven verblijven. We zien ze pas vrij laat in het jaar, als de heide bloeit. Een veel voorkomende soort is het boomblauwtje, dat haar eitjes afzet op struikheide. Drie andere typische vlinders van de heide hebben rupsen die op grassen leven. De heivlinder komt nog verspreid over de meeste heideterreinen voor, de kommavlinder is een stuk zeldzamer en de meest bijzondere is de kleine heivlinder. Deze soort is de laatst tien jaar hard achteruitgegaan en komt nu alleen nog op het Kootwijkerzand voor.

Gentaans Blauwtje op heide. Foto: Dick van Houwelingen

Het gentiaanblauwtje is een van de meest bedreigde soorten. Het komt voor op natte heide en is voor overleving afhankelijk van bloemen van de klokjesgentiaan en bepaalde mieren. Volwassen vlinders leggen hun eitjes alleen op de klokjesgentiaan. De rupsen die daar uitkomen eten van de knop van de bloem. Na een tijd laten ze zich vallen en worden ze meegenomen door knoopmieren. De rupsen geven namelijk een zoetige stof af, die mieren graag in hun nest hebben. In het dan veilige mierenest verpoppen de rupsen tot vlinders. Daarna moeten ze het nest zo snel mogelijk verlaten, omdat vlinders door mieren als indringers worden gezien.

Bronnen: Ede Natuurlijk Middelpunt, IVN Ede 2009 en www.vlinderstichting.nl

Over camouflage en mimicry

SANDER PRUIKSMA

Als jonge jongen werd ik door mijn ouders in de zomervakantie op kamp gestuurd. Actief met leeftijdsgenoten een hele week sport- en spelactiviteiten doen. Vraag me niet hoe het spelletje heette, maar het bevatte elementen van verstoppertje spelen en tikkertje, waar ik op een warme, ietwat bewolkte, maar droge middag helemaal in op ging. We mochten het hele gebied rondom de groepsaccommodatie gebruiken, zowel het open veld als het gemengd bos, waar we anders echt nooit zelfstandig in mochten, zo was ons bij aanvang van het zomerkamp verteld. In de hitte van de strijd moest ik even uitrusten. Ik keek om me heen of iemand van het 'vijandige' team in mijn buurt was. Dit bleek niet het geval en dus kon ik rustig de tijd nemen om even op adem te komen. Ik leunde met een hand tegen de dichtstbijzijnde boom. Een grove den zoals ik later leerde. Plots ging er een schok door me heen, want op de bast, nog geen vijf centimeter van waar mijn hand lag, ontdekte ik de contouren van een vlinder. Volledig vertrouwend op zijn of haar schutkleur vloog ze niet weg. Het bruin-/zwart gemêleerde vleugelpatroon viel nauwelijks op. Met de kennis van nu weet ik dat het een lid uit de familie van

Gewone Spikkelspanner. Foto Sander Pruiksmā

de spikkelspanners moet zijn geweest, meesters van de camouflage. Later in diezelfde week, het moet rond 1980 zijn geweest, ontdekte ik struinend door hetzelfde bosje voor het eerst tussen afgebroken takken en dennenkegels een nachtzwaluw. Deze was minder gecharmeerd van mijn aanwezigheid en vloog al snel op om schielijk tussen de bomen te verdwijnen. Hoe bijzonder deze ontmoeting was bleek jaren later: tot op de dag van vandaag heb ik nooit meer een nachtzwaluw aan de grond gevonden, hoewel ik diverse exemplaren heb zien rondvliegen op bijvoorbeeld Planken Wambuis of de Noord-Ginkel. Het moet in deze vakantieperiode zijn geweest dat ik mijn voorliefde kreeg voor dieren met schutkleuren. Als puber en natuurliefhebber in de jaren 1980 was het niet gek dat ik koos voor het vogels spotten. In die tijd waren er al diverse goede determinatiegidsen zoals de Zakgids vogels

en Tirions vogelgids. Later kwam daar natuurlijk de ANWB-vogelgids bij, nog altijd een 'must have' voor elke vogelaar. Mijn interesse voor nachtvlinders kwam weer naar boven, toen er in 2006 een veldgids verscheen voor de nachtvlinders van Nederland, België en Engeland, waarin elke soort in rusthouding met duidelijke tekeningen stond afgebeeld. Meer dan 25 jaar later dus.

Hoornaarvlinder. Foto Sander Pruiksmā

Begrijp me niet verkeerd, ook ik word blij van atalanta's, bont zandoogjes en af en toe een koninginpage op mijn vlinderstruiken in de tuin. Maar die mysterieuze nachtvlinders hebben bij mij altijd een streepje voor gehad. Altijd weer word mijn enthousiasme getemperd als ik aan anderen foto's laat zien: 'Weet je, ik heb niet zo veel met nachtvlinders, altijd dat bruin en grijs en zwart...' Intussen heb ik het afgeleerd om me te verdedigen door te zeggen dat elke kleur die dagvlinders hebben ook bij nachtvlinders voorkomen: het geel van vliervlinder en hagedoornvlinders, rood en blauw bij de weeskinderen, groen bij de zomervlinders. En de nachtpauwoog, die is toch veel imposanter dan die carnavalesk bont gekleurde dagpauwoog?

Er is een groep nachtvlinders, die gaat nog een stapje verder: de wespvlinders doen aan mimicry; ze bootsen gevaarlijke insecten na, in kleur en vorm, zodat hun vijanden geneigd zijn deze soorten met rust te laten. In dit geval, de naam verraad het al, lijken ze erg veel op stekende wespen. Op de foto's staan voorbeelden van camouflage en mimicry: de gewone spikkelspanner op grove den, een psi-uil op een schutting, een sneeuw witte vedermot in een fietstunnel en de hoornaarvlinder op popu-

Psi-uil. Foto: Sander Pruiksmā

lier. Al deze vlinders zijn gefotografeerd op fietsafstand van Ede en dus met een beetje oefening ook zelf te ontdekken. Nu wil ik nooit meer horen dat nachtvlinders alleen maar saaie beesten zijn!

Sneeuwwitte Vedermot. Foto: Sander Pruksma

Vlinders fotograferen:

Tips

WIM MÜLLER (LID WERKGROEP NATUURFOTOGRAFIE)

Het fotograferen van (dag)vlinders is een leuke hobby. Vlinders zijn er in vele soorten en zij behoren tot de kleurrijkste maar ook inmiddels ook tot de bedreigde diersoorten. Door versnippering van het landschap, verzuring en verdroging kunnen zij zich moeilijk handhaven en is er sprake van achteruitgang. Zelf merk ik door het fotograferen op plaatsen waar jaren geleden nog veel vlinders waren, het steeds moeilijker wordt om vlinders te vinden. De beste plekken zijn nu vaak in je eigen tuin, heemtuinen of speciale vlindertuinen (bijvoorbeeld de Passiflorahoeve in Harskamp).

Vlinders houden van zonnige plekken met nectarrijke bloemen en ze hebben planten nodig waar ze zich op kunnen voortplanten (zoals bijvoorbeeld brandnetel). De zomer is dus de perfecte tijd om ze te fotograferen. Op zoek naar vlinders is ook een reden om natuurgebieden in te ontdekken. Maar je eigen tuin of een gebied in de buurt kan al toereikend zijn. Buitenlandse soorten kun je ook vinden in speciale vlindertuinen zoals de Passiflorahoeve in Harskamp.

Vlinderfotografie wordt vaak als lastig gezien. Onderstaande tips en voorbeelden kunnen je mogelijk helpen om tot een beter resultaat te komen.

Citroenvlinder. Foto Wim Müller

Het juiste tijdstip.

Behalve kennis over vindplaatsen is een geschikt tijdstip om te fotograferen van belang. Vlinders worden actiever naarmate de temperatuur stijgt. Op koude of natte dagen zie je ze bijna niet en als het erg warm is fladderen ze (te) snel rond. De avond is geschikt om rustende vlinders te vinden in het gras of op een blad, markeer desgewenst deze plek en kom in de vroege ochtend (met dauw) terug om ze te fotograferen. Ga er dus zo vroeg mogelijk op uit, liefst op een windstille zonnige dag.

Apparatuur.

Het is zeker niet waar dat je met een compact camera géén mooie vlinderfoto's kunt maken. Een compact camera heeft zelfs het voordeel (als gevolg van een kleinere beeldsensor) dat de scherptediepte groter is. De kans dat de vlinder in zijn geheel scherp in beeld komt wordt hierdoor groter. Gebruik wel de macro stand en stel scherp op

Natuurgadgets.nl

natuur - survival - ontdekken

Webwinkel (in Ede) voor alle leeftijden

de vleugels van de vlinder. Een nadeel is dat je vaak (te) dichtbij het onderwerp moet komen wat tot gevolg kan hebben dat de vlinder dit opmerkt en wegvliegt. Een systeemcamera met een macrolens van bijvoorbeeld 150mm heeft het voordeel dat je verder van het onderwerp kunt afstaan en eventueel een (laag) statief kunt gebruiken. De beperkte scherpte diepte (als gevolg van een grotere beeldsensor) heeft echter een voordeel en een nadeel. Het voordeel is dat je de vlinder scherp en de achtergrond juist vaag kunt krijgen, wat een mooier resultaat oplevert. Het nadeel is vaak dat maar een deel van de vlinder scherp is. Het is dan ook belangrijk heel goed te kijken hoe je de vlinder fotografeert, dat wil zeggen zo plat mogelijk, dus van boven of van opzij en niet van voren. Het

Distelvlinder. Foto: Wim Müller

gebruik van een statief maakt het mogelijk een mooie compositie te kiezen en om een zo groot mogelijke scherpte te krijgen zonder bewegingsonscherpte veroorzaakt door de fotograaf. Kies voor handmatig scherpstellen en gebruik een zo groot mogelijk f-getal.

Geduld.

Ga in het vlinderseizoen zo vaak mogelijk, bij voorkeur in de avond, op zoek naar vlinders op plekken waar bepaalde soorten vlinders te vinden zijn. Bij het fotograferen van vlinders zul je geduld moeten hebben. Vlinders zitten natuurlijk niet netjes stil voor je camera, ze moeten vaak in een korte periode een partner en voedsel zoeken en zijn hierdoor voortdurend in beweging. Met hun facetogen kunnen zij bewegingen zeer goed waarnemen en houden zo gevaren voortdurend in de gaten. Benader het diertje dan ook langzaam en maak naarmate je steeds dichterbij komt een aantal foto's. Pas op voor veranderingen die je zelf veroorzaakt zoals lichtreflectie (huid/kleding) en schaduwen want daar zijn ze erg gevoelig voor. Maak altijd een iets ruimere foto om later een mooie uitsnede te kunnen maken.

Scherpte en compositie.

Bepaal wat je scherp wilt hebben op de foto en leg daar je nadruk op. In het algemeen geldt dat onze ogen de aandacht trekken naar de scherpe delen van een foto. Bij foto's van mensen én dieren willen we graag de ogen scherp krijgen. Bij vlinders en andere insecten werkt dat ook maar scherpstellen op de ogen is moeilijk. Let vooral ook op wat je nog meer op de foto wilt hebben of juist niet. Zorg voor een rustige achtergrond door iets van onder te fotograferen zodat er meer lucht en minder bodem op de foto komt. Zit de vinder op een bloem of blad, kijk dan ook naar het lijnenspel. Zet de vlinder niet pal in het midden van een foto en laat ruimte vrij om de vlinder, bij voorkeur in de vliegrichting. Jullie zagen al enkele voorbeelden.

Glasvleugelvlinder (tropisch, Passiflorahoeve). Foto Wim Müller

Steeds meer warmte minnende vlinders

NYNKE GROENDIJK

Iedereen weet dat in Nederland het klimaat aan het veranderen is waarbij er steeds vaker warmere, drogere zomers voorkomen met daarnaast ook vaker heftige stortbuien. Dit heeft ook gevolgen voor flora en fauna in ons land. Ook het voorkomen van vlindersoorten geeft daarvoor een verschuiving te zien. Niet alleen hebben vlinders die voorkomen op bijvoorbeeld droge heidevelden het moeilijk, ook zien we soorten uit van oorsprong zuidelijker streken meer oprukken naar ons land. Die kunnen we ook vaker in onze directe omgeving en tuinen te zien krijgen. Een paar voorbeelden wil ik hieronder bespreken.

Een grote in ons land voorkomende vlinder, de koninginnenpage (*Papilio machaon*), kwam van oorsprong alleen

Koninginnenpage op vlinderstruik. Foto: Nynke Groendijk

voor in het Zuiden van Nederland, vooral in Limburg. De laatste jaren is deze vlinder steeds noordelijker te zien in Nederland tot aan de Waddeneilanden aan toe. De koninginnenpage is een opvallende verschijning met veel geel in de vleugels en 2 staartjes aan het uiteinde van de achtervleugels (hoewel wij in het voorjaar er eentje tegenkwamen zonder die staartjes).

De vlinder vliegt in twee generaties, maar de beste periode om deze tegen te komen is juli/augustus. De plant waar meestal de eitjes op worden afgezet (de waardplant) is Peen (*Daucus carota*). Ook op andere planten uit de Schermbloemenfamilie (*Apiaceae*) kunnen eitjes worden afgezet. Ook in volkstuinten kun je dus regelmatig koninginnenpages tegenkomen. Nectar haalt deze vlinder vaak uit de Vlinderstruik (*Buddleja*) of uit distelsoorten. In onze achtertuin komen we deze vlinder steeds vaker tegen, afgelopen zomer is die in ons kleine tuintje zelfs tweemaal gespot. Van de zomer op vakantie bij Ruinen, zagen we deze vlinder ook zitten op IJzerhard (*Verbena*) in een bezoektuin. Het zijn sterke vlinders, want fietsend langs het Twentekanaal met voor ons een heerlijk windje in de rug, kwamen we een zwoegende koninginnenpage tegen. Met

moeite kwam de vlinder 50 cm vooruit waarna die nog harder weer werd terug geblazen. Regelmatig ging de vlinder in het gras zitten uitrusten.

Een andere vlinder die ik de afgelopen twee jaren in mijn tuin ben tegen gekomen, is de kleine parelmoervlinder

Kleine Parelmoervlinder op vlinderstruik. Foto: Nynke Groendijk

(*Issoria lathonia*). Deze kleine vertegenwoordiger van de parelmoervlinders is van oorsprong een echte duinsoort, maar wordt ook steeds vaker in het binnenland waargenomen. Vooral 's zomers zwerven deze vlinders over grote afstanden. In de natuur komen ze voor in open pioniervegetaties en schrale, droge graslanden met kale grond. Het opvallende aan deze vlinder zijn de grote, zilverkleurige, ovale vlekken op de onderzijde van de achtervleugels. Waardplanten voor deze vlinder zijn verschillende soorten viooltjes (*Viola sp.*). Nectar wordt vaak ook gehaald uit viooltjes, maar ook koninginnenkruid (*Eupatorium cannabinum*) en slangenkruid (*Echium vulgare*), zijn favoriet. In mijn tuin heeft de vlinder op een middag minimaal 2 uur in de Buddleja vertoefd, waardoor die prima te fotograferen was.

Als derde en laatste vlinder wil ik het Scheefbloemwitje (*Pieris manni*) bespreken. Dit is een vlinder die nauw ver-

Scheefbloemwitje op maagdenpalm. Foto: Nynke Groendijk

want is aan het Kleine en Grote Koolwitje. Het Scheefbloemwitje is een typisch voorbeeld van een vlinder afkomstig uit zuidelijker streken. Via het Rijndal heeft deze vlinder zich verspreid vanuit de berggebieden in Midden en Zuid Europa. In 2015 werden de eerste waarnemingen van deze vlinder gedaan in Limburg, waarna in 2017 deze vlinder voor het eerst in Wageningen werd waargenomen. In 2019 was de vlinder al over vrijwel het hele land verspreid, uitgezonderd N-W Nederland (incl. Waddeneilanden) en Zeeland. Het is een vlinder die vooral in tuinen is te vinden en de eitjes afzet op Scheefbloem (*Iberis sp.*). In onze voortuin hebben we in het voorjaar van 2020 eitjes en kleine rupsjes gevonden op de Scheefbloem aldaar. Het vlieggedrag is duidelijk anders dan van de beide andere

Koolwitjes. Bron: Vlinderstichting

Koolwitjes soorten. Waar deze vaak rusteloos rondvliegen en amper gaan zitten op een plant, vliegt het Scheefbloemwitje veel lager over de vegetatie en gaat daar ook vaker en langduriger zitten. Ook door het bestuderen van dit vlieggedrag kun je makkelijker deze vlinder op het spoor komen.

Floragroep en vlinders

REMIKE NIERMEYER

Floragroep kijkt ook met een schuin oogje naar vlinders

Als lid van de Floragroep gaat onze aandacht tijdens een wandeling allereerst uit naar de aanwezige flora. Toch kunnen wij het niet laten om aan alles wat leeft en bloeit aandacht te geven. Ook om de "fladderaars" kunnen we niet heen.

Tijdens het beperkte aantal wandelingen dat wij in 2020 als groep op Covid-afstand liepen, hebben we genoten van bloemen, planten, vogels en vlinders, maar vooral van het samen buiten zijn in de natuur en van onze ontdekkingen.

Om een indruk te geven delen wij graag enkele vlinderwaarnemingen.

Op 17 juni 2020 zijn wij op ontdekkingstocht gegaan in de prachtige "tuin" rond de vijver achter het Lumen-gebouw op de campus van de WUR. Al genietend van de bloemen verschalken wij deze Sint Jansvlinder.

St Jansvlinder en Koevinkje. Foto: Frits Storm

Op 1 juli lopen wij in het gebied "de Groene grens", een interessant natuurgebied in wording tussen Veenendaal en Ede. Behalve van de bloemenpracht genieten we van het Bruine blauwtje, het Koevinkje en de "Vitasrupsen" -

rupsen van de St. Jacobsvlinder – op het Jacobskruid. De Reijerskamp is 29 juli ons struingebied. We genieten van de plantenweelde die hier is opgebloeid door de om-

Rups St Jacobsvlinder en Bruin Blauwtje. Foto: Frits Storm

zetting van agrarisch gebied naar “schrale grond”. Ook hier zien we enkele vlinders. Het Zwartspriddikkopje laat ons genieten van zijn als satijn glanzende vleugels. Tja en dan verschalkt Frits daar ook nog een Kleine parelmoervlinder.

Zwartspriddikkopje en Parelmoervlinder. Foto: Frits Storm

Wat een geluk dat wij zo hebben kunnen genieten in de luwte tussen twee Covidgolven in.

Hoe vindt men nachtvlinders?

SANDER PRUIKSMA

Toen ik las dat deze uitgave van de Groene Gids gewijd zou zijn aan vlinders, heb ik contact gezocht met de redactie om ervoor te pleiten dat er ook aandacht besteed zou worden aan de groep van de nachtvlinders. Ga maar na: van de ongeveer 2400 soorten vlinders in ons land (echt waar), zijn er ruim vijftig soorten dagvlinders, 850 soorten macronachtvlinders en maar liefst rond de 1500 micronachtvlinders. ‘Ja maar’, kreeg ik te horen, ‘de naam zegt het al: nachtvlinders vliegen ’s nachts, dus die zie je nooit.’ Dat dit eigenlijk wel mee valt, zal ik proberen in dit artikel duidelijk te maken.

Natuurlijk is de kans het grootst dat je in het veld (lees: ook in de bebouwde kom) dagvlinders tegen komt. Het woord ‘dagjesmens’ heeft nou eenmaal een vriendelijker betekenis dan ‘nachtbraker’. Ons leven is er op gericht om overdag actief te zijn. Maar als je beseft dat er ongeveer 100 soorten macronachtvlinders zijn die te boek staan als

‘dag-actief’: die kan je dan dus gewoon ook tijdens je excursies tegenkomen. Bekende vertegenwoordigers hiervan zijn gamma-uil, sint-jacobsvlinder en kolibrievlinder.

Sint Jacobsvlinder en Gamma-uil. Foto: Sander Pruiksma

Soorten waarvan sommigen niet beseffen dat ze tot de nachtvlinders worden gerekend. Micronachtvlinders, hoewel gemiddeld kleiner, kunnen nog vaker gewoon overdag worden gezien, als je er oog voor hebt. Daarover lees je meer in een ander artikel in deze gids.

Maar goed, er zijn dus ook ‘echte’ nachtvlinders, die pas diep in de nacht tevoorschijn komen. Om die tegen te komen moet je wat meer moeite doen. Veel vlinders leven relatief kort, de langste periode zijn ze rups. Dus het zoeken naar rupsen loont zeker de moeite. Maar rupsen zijn lastig uit elkaar te houden. Er is natuurlijk de mogelijkheid om te gaan naar de website van De Vlinderstichting: <http://vlindernet.nl> met veel foto’s. Maar ook verschijnen er steeds meer naslagwerken waarin niet alleen aandacht is voor de vlinder maar ook voor de rups. In dit kader mag het fantastische werk *Het Nachtvlinderboek* van

**Meer dan alleen
bloemen en planten
voor kamer en tuin**

Harkes
tuincentrum
...daar bloeit wat moo

**Klinkenbergerweg 29 Ede tel. 0318-612694
www.harkestuincentrum.nl**

Jeroen Voogd, dat in 2019 bij KNNVuitgeverij verscheen, niet onvermeld worden gelaten. Het kost wat, maar dan heb je ook iets.

Nachtvlinders hebben de gewoonte om zich aangetrokken te voelen door licht. Als kind dacht ik vaak: 'Als nachtvlinders zo graag op licht afkomen, waarom gaan ze dan niet gewoon overdag vliegen?' Het blijkt iets anders te liggen. Grote verlichte oppervlakken in de nacht zorgen er voor dat ze zich desoriënteren. Van deze wetenschap kun je gebruik maken, want in ons land is er lichtvervuiling 'genoeg'. Als je je aanleert om er op te letten, vind je regelmatig nachtvlinders opabri's en etalageruiten, reclameobjecten, straatlantaarns of gewoon onder je eigen buitenlamp. Er is tegenwoordig een trend gaande dat onze verlichting langzaam verandert in LED. Dit is positief voor de vlinders maar maakt het lastiger voor ons, aangezien ze hier minder door worden aangetrokken: heeft iets te maken met infrarood en ultraviolet. Het een zien ze wel, het andere niet.

Mocht je er actief moeite voor willen doen om nachtvlinders te vinden, dan zijn er nog twee manieren die ik hier wil beschrijven. Wetende dat nachtvlinders op licht afkomen, is de 'laken en licht'-methode een goede, beproefde manier om ze te vinden: Eén laken op de grond, één laken tussen twee tentstokken overeind staand, met daar aan de bovenzijde een sterke lamp (die vaak wordt gevoed door een aggregaat). Echter, geschikte lampen hiervoor worden in Nederland niet meer verkocht dus deze methode gaat er langzaam maar zeker uit. Steeds meer in zwang raken de zogeheten vlindervallen: een

Vlinderval. Foto: Sander Pruiksmā

grote plastic bak met aan de bovenkant een soort trechter en een lichtbron. De beestjes vliegen naar de lichtbron en vallen via de trechter in de bak. Het is hierbij verstandig om onderin de bak wat eierdozen te plaatsen waaronder de vlinders kunnen schuilen. Voordeel van de vlinderval is, dat je er niet de hele nacht naast hoeft te zitten. Gewoon 's morgens de vangsten bekijken en weer loslaten. Goede tip hierbij: laat ze niet iedere dag op dezelfde plek los, want mezen en lijsters leren snel dat dit een simpel ontbijtje kan opleveren.

Een tweede manier is het zogeheten 'smeren' of 'stropen'. Er zijn nachtvlinders die zich niets aantrekken van

verlichting, maar die wel dol zijn op zoetigheid. Om deze te lokken gebruikt men een smeerseltje dat op bomen wordt aangebracht (voor het recept hiervan: zie kader). Het beste werkt dit als je het een uurtje voor zonsopgang aanbrengt op bomen die niet in het licht staan. Regelmatig controleren met een zaklamp is nodig. Met name in het vroege voorjaar en de late herfst heeft deze methode de beste resultaten, want dan zijn er nog weinig bloeiende bloemen (concurrentie). Bedenk wel dat zowel bij het gebruik van licht als bij het gebruik van stroop ook andere insecten veelal worden aangetrokken. Dit levert zowel 'mooie bijvangsten' op als hinderlijke plaaggasten - zoals steekmuggen en bijvoorbeeld hoornaars. Verder raad ik aan jullie het volgende artikel over TIM van Henk de Vries te lezen.

Recept voor stroopmengsel*:

Appelstroop of Perenstroop

Suiker

Een scheut zoete alcohol: bijvoorbeeld bessenjenever of bruin bier. De alcohol zorgt ervoor dat de geur zich op de wind verspreid.

Meng dit tot een stevige maar smeerbare brij eventueel nog een dagje in de warme zon om het te laten gisten.

Strijk dit mengsel met een kwast op de boom in een vlak van ongeveer 10 bij 10 cm. Regelmatig stropen op dezelfde bomen geeft een beter resultaat.

* Er is niet per se 1 recept. Door uitproberen en ervaring heeft elke nachtvlinderaar zijn/haar eigen 'geheime' mengsel.

T(el) I(nsecten) M(ee) Ede

HENK DE VRIES, DE VLINDERSTICHTING

De biodiversiteit in Nederland neemt af (Van Egmond et al, 2018; Wereld Natuurfonds, 2015). In ons land is nog maar een klein deel van de oorspronkelijke biodiversiteit over en ook de nog aanwezige soorten staan onder druk. Het is dus belangrijk dat we deze achteruitgang van de natuur keren en dat we met zijn allen zorgen dat de biodiversiteit weer verbetert. Iedereen kan hierbij helpen: de belangrijkste motor voor herstel zijn we zelf, samen met al onze burens en medeburgers in onze eigen woonplaats. Herstel van biodiversiteit heeft veel draagvlak en is ook een belangrijk thema voor de verschillende overheden. De uitdaging is om het abstracte begrip biodiversiteit om te zetten in iets zichtbaars en dat vervolgens te gebruiken als handvat.

Een belangrijke groep om biodiversiteit aan af te meten zijn de insecten. Na vogels is deze groep het populairst onder waarnemers (Van den Born et al., 2017). In Nederland leven ongeveer 35.000 soorten, waarvan het merendeel bestaat uit insecten. Door te kijken naar een groep insecten zoals vlinders en libellen wordt biodiversiteit minder abstract. De Vlinderstichting doet dit al meer dan 25 jaar en vindt het leuk om mensen te stimuleren in hun

interesse voor insecten. We hebben vorig jaar hiervoor een nieuwe aanpak opgestart met het vijfjarige project TIM. Via dit project leren mensen om insectensoorten te tellen en te inventariseren. Zo worden belangrijke gegevens verzameld waaruit blijkt hoe het staat met de biodiversiteit binnen je eigen gemeente. TIM staat voor Tel Insecten Mee en is tegelijkertijd gestart in de gemeenten Ede, Utrecht en Amersfoort. De gegevens komen beschikbaar voor lokale vragen over de natuur, maar worden tegelijkertijd ook gebruikt voor provinciale en landelijke analyses.

In het voorjaar van 2020 zijn er digitale informatieavonden geweest waarbij deelnemers meer leren over biodiversiteit en over het tellen van insecten. Daarna zijn telplekken aangemaakt, deels ging het hierbij om de eigen tuin, vooral bij de groep nachtvlinders, en deels zijn telroutes vastgelegd. Alle telpunten liggen in de bebouwde kom van Ede en Bennekom. In totaal zijn vorig jaar twaalf telpunten aangemaakt, waarvan vier voor nachtvlinders, vijf voor dagvlinders en drie voor libellen. Vroeger waren de nachtvlinders een ingewikkelde groep om mee te beginnen, met veel soorten (er zijn in Nederland ongeveer 850 macro nachtvlinders), maar met een nieuwe aanpak met Led-Emmers is het een gemakkelijke groep geworden (zie afbeelding). Bijzonder is namelijk dat de 's nachts

De LED-emmer. Foto De Vlinderstichting

met een lamp aangetrokken nachtvlinders overdag goed stil zitten en gemakkelijk met een mobieltje op de foto te zetten zijn. Met de App ObsIdentify (ontwikkeld door Waarneming.nl en anderen) kunnen veruit de meeste soorten goed op naam gebracht worden.

De resultaten van het eerste jaar zijn nu beschikbaar en het blijkt dat we in totaal 1717 insecten geteld hebben, waarvan 1013 libellen, 656 dagvlinders en 48 nachtvlinders. Tevoren was de verwachting dat we vooral nachtvlinders zouden tellen, maar dat is niet het geval. Toch

denk ik dat we het komende seizoen meer nachtvlinders gaan tellen, er hebben zich hiervoor al een flink aantal nieuwe deelnemers opgegeven. Mocht je in de gemeente Ede wonen en het leuk vinden om mee te doen dan kan dat. Vooral voor de vlinder- en libellenroutes kunnen we nog extra tellers gebruiken. Je kunt je hiervoor opgeven via mijn collega Gerdien (gerdien.bos@vlinderstichting.nl).

Van Egmond, P., Elzenga, H., Buitelaar, E., van Eerdt, M., Eskinasi, M., Franken, R., ... & Nijland, H. (2018). *Balans van de Leefomgeving 2018: Nederland duurzaam vernieuwen*. Planbureau voor de Leefomgeving.

Van den Born, R., Ganzevoort, W., Turnhout, S., De Vries, H. (2017) *De natuurwaarnemer in beeld*. De Levende Natuur 118 (1): 24-27.

Wereld Natuur Fonds (2015) *Living Planet Report. Natuur in Nederland*. WNF, Zeist.

Straatjongens en hun bezoekers

DICK KLEIN GELTINK

De meeste mensen weten zo langzamerhand wel dat er voor mij eigenlijk nauwelijks onkruid bestaat. Op akkers in de omgeving is best vaak onkruid te zien, maar meestal is dat dan opslag van een vorig gewas zoals graan in een veld met aardappels of aardappelen in een maisakker. Dat zijn dan voor mij echte onkruiden.

Wat de meeste mensen als onkruid beschouwen is in mijn ogen meestal één van de kruiden. Ze kunnen op de meest onwaarschijnlijke plekken voor komen. Stoepen, parkeerplaatsen, industrieterreinen maar ook op muren en muurtjes. Juist dit soort "onkruiden" zijn voor heel veel insecten heel belangrijk, omdat de graslanden in de buurt vaak alleen bestaan uit een mengsel van maar enkele grassoorten en rassen zonder dat daar "onkruiden" tussen te vinden zijn. Daarom ben ik ook blij met die straatjongens van de natuur.

In dit stukje wil ik er een paar uitlichten. Boerenwormkruid is zo'n soort die je normaliter alleen in berm en ruige graslandjes kunt vinden. De paardenbloem is een andere die je in moderne graslanden en gladgeschoren gazons niet zult aantreffen.

Icarus blauwtje en spannerrups op boerenwormkruid. Foto: Dick Klein Geltink

Eerst het boerenwormkruid dat ik op verschillende plaatsen aangetroffen heb. De plant is onder verschillende namen bekend, zoals reinvaren, wormkruid en wormzaad. Er zijn heel wat insecten die op de één of andere manier met deze plant een relatie hebben, zoals verschillende soorten solitaire bijen. Ook zijn er diverse vlinders (veel microvlindertjes) en wantsen die erop afkomen om van de nectar te snoepen. Er is zelfs een galmug die alleen op het boerenwormkruid voorkomt. Het is dus zeker een plant om eens nader te bekijken. Ook als snijbloem is deze goed te gebruiken omdat de kleur heel lang goed blijft. De bijnaam “reinvaren” dankt de plant aan het afdrijven van wormen en aan het varenachtige blad.

Nu wat over de paardenbloem. De bloeiwijze is een bloemhoofd dat bestaat uit een samengesteld bloemhoofd met allemaal verschillende bloemen. Ze komen vaak voor op een hele brede bloemstengel na een zogenaamde bandvorming of fasciatie. De bloemhoofden openen zich met allemaal lintbloemen en na de bloei sluit de kroon zich. Dan opent de “pluizenbol” en kan de plant zich op de wind verspreiden.

Paardebloem en diens pluizenbol. Foto: Dick Klein Geltink

De plant is voor veel insecten heel belangrijk als nectar- of als stuifmeel bron. Heel wat vlinders maar ook kevertjes en vliegen komen op de bloemen af.

De plant is gemakkelijk te herkennen aan het blad. In het Engels “dandelion” en het Duits als “Löwenzahn” is de plant bekend vanwege de bladvorm. Doordat de wind belangrijk is bij de verspreiding, is de plant op de meest gekke plekken aan te treffen. Ik heb ze op trottoirs, parkeerplekken en op muurtjes aangetroffen. Echt een plant om eens wat beter in de gaten te houden want er is vaak veel interessants te zien op de plant. En dan heb ik het hier maar over twee van de ongeveer 200 soorten die ik in Ede als “straatjongen van de natuur” heb gefotografeerd. Dus mijn advies: kijk eens wat vaker naar planten die op of tussen stenen groeien, want ze bloeien niet alleen mooi, maar ook zijn ze voor veel insecten van groot belang.

Dick Klein Geltink:
In de natuur
bestaat onkruid nauwelijks

Kleintjes tellen ook mee

SANDER PRUIKSMA

Een ommetje, zomaar op een zonnige dag, ergens tussen lente en zomer. Ik heb de blik gericht op de bloeiende berm naast me, speurend naar klein grut, kriebelbeestjes. In de stadsjungle valt van alles te ontdekken: spinnetjes, lieveheersbeestjes, wantsen, een boktor. Voor dit artikel richt ik me vooral op de micronachtvlinders. Wij mensen delen de natuur graag in behapbare brokken. Onze vlinders bijvoorbeeld in dagvlinders, de grotere macronachtvlinders en de kleintjes, de micronachtvlinders. Dat er bijna honderd macronachtvlinders zijn die ‘gewoon’ overdag vliegen en dat de kleinste macronachtvlinders kleiner zijn dan de grootste micronachtvlinders nemen we daarbij voor lief.

Muntvlindertje en Geelbandlangsprietmot. Foto: Sander Pruiksma

De eerste micro op mijn zwerftocht is het muntvlindertje (*Pyrausta aurata*) uit de familie van de grasmotten. Een felgekleurd purper met geel miniatuurvlindertje. Tijdens de jaarlijkse tuinvlindertelling van De Vlinderstichting begin augustus best wel vaak in de top 10. Zorg voor muntplanten in je tuin en deze krijg je er gratis bij. Heel algemeen, maar persoonlijk word ik altijd weer vrolijk als ik ze zie.

Even verderop krioelen vele geelbandlangsprietmotten (*Nemophora degeerella*) tot ongeveer een meter boven de rugte. Het zijn allemaal mannetjes, te herkennen aan de idioot lange sprietten waar leden van deze familie hun naam aan danken. De vrouwtjes hebben redelijk ‘normaal formaat’ voelsprietten, maar die van de mannen kunnen tot zeven keer de lengte van hun lichaam zijn. Langsprietmotten zie je zelden alleen: tientallen exemplaren zwermen in ‘bruidsvlucht’, let er maar eens op. Zijn neef, de smaragdlangsprietmot (*Adela reaumurella*) vliegt vaak wat hoger, boven de toppen van hazelaarstruiken of eikenboompjes. Ze doen wat denken aan dansmuggen, maar met een kijker zijn de enorme sprietten onmiskenbaar.

De grootste van de 49 verschillende families van micronachtvlinders is die van de bladrollers. Daarvan vliegen er ruim 300 soorten in Nederland. Kenners kunnen aan een vraatspoor in bladeren precies bepalen welk rupsje van welke vlinder is: handig, aangezien de meeste micro’s niet langer dan een halve centimeter zijn. Op de bladeren van brandnetels vind ik de brandnetelbladroller (*Celypha lacunana*). Veel nachtvlinders hebben in hun naam de plant waarvan de rupsen leven, de zogeheten waardplant.

Deze brandnetelbladroller wordt door experts de 'dag-pauwoog onder de micronachtvlinders' genoemd: een zeer algemeen beestje, die de meesten van ons echter nog nooit hebben gezien.

Ik eindig mijn route met een van de mooiste vlindertjes die ik ken: de geisha (*Olethreutes arcuella*). Werkelijk verbluffend om te zien hoeveel tekening en kleurtjes zo'n miniem beestje bezit. Hiervoor moet die wel goed op de foto staan en sterk worden uitvergroet. Maar ze zijn met enig geduld goed benaderbaar. Ze zijn dol op hazelaar en dat is een algemene struik in de bebouwde kom. Ze zijn een groot deel van de zomer te vinden, dus ga er maar eens naar op zoek.

Brandnetelbladroller en Geisha. Foto: Sander Pruiksmā

Heb ik nou je interesse aangewakkerd? Kijk dan eens op een regenachtige dag naar de website microlepidoptera.nl. Want van de ongeveer 2400 vlindersoorten in ons land, leven er ongeveer 1500 micro's. Ondoenlijk om die allemaal te bespreken, maar wel elk met een eigen verhaal. Zakdragers die als rups zich verstoppen in een zakje van plantaardig materiaal, de vedermotten (zie ook het artikel over camouflage en mimicry) met hun merkwaardige T-vorm. Of de spinselmotten die struiken, bomen of zelfs complete auto's kunnen bedekken met hun spinsels. Zoek, kijk en geniet!

Het Hooibeestje

TOOS VAN EKERIS, VLINDERWERK GROEP OTTERLO

Vlinders zijn koudbloedig, dat betekent dat hun temperatuur afhankelijk is van de omgevingstemperatuur. Ze zoeken in een gebied een plek met het meest geschikte microklimaat. Een beschut plekje bij de bosrand, of een kaal zand stukje waar ze kunnen opwarmen. Op dat specifieke plekje is het net iets beter vertoeven (door de hellingshoek, de grondsoort en vegetatie).

Vlinders zonnen met de vleugels open om zoveel mogelijk warmte op te nemen (In het voorjaar zie je vaak een dag-pauwoog die met open vleugels zont).

Als de luchttemperatuur boven de 13-15 gr stijgt, kunnen vlinders zich wat vrijer bewegen. Ze gebruiken de zonwarme om een hogere temperatuur te krijgen. Tijdens het vliegen zorgt de wrijving met de lucht ervoor dat de temperatuur verlaagt, zodat ze noodgedwongen weer even moeten stoppen om zich weer op te warmen.

Als de luchttemperatuur hoger dan 25 graden is, kunnen vlinders wel blijven vliegen door de spierbeweging en de zon. Ze hoeven niet te stoppen om zich op te warmen.

Als een vlinder te warm wordt, gaat hij hoog op de pootjes staan of zoeken ze de schaduw op.

Vlinders zijn verdeeld in verschillende families. Het **hooibeestjes** valt onder de familie van de zandogen. De zandogen hebben vaak een opvallende kleur. Ze willen liever niet als voedsel voor andere dieren dienen. Dieren zoals vogels, en in mindere mate hagedissen, muizen, spinnen. Andere insecten, bijvoorbeeld loopkevers eten graag rupsen, poppen en vlinders.

Bijna alle vlinders die onder de familie van de zandogen vallen, gaan nooit met de vleugels open in de zon zitten. Ze hebben een andere techniek om hun hogere temperatuur te krijgen. Ze gaan met de vleugels dicht, beurtelings de linkerzijde van de vleugel en daarna de rechterzijde van de vleugel opwarmen. Je kunt deze aparte techniek van opwarmen ook zien bij het hooibeestje.

Het Hooibeestje. Foto: Toos van Ekeris

Het hooibeestje heeft nog iets afwijkends: er is een grote variatie in groeisnelheid van de rups. De hooibeestjes overwinteren als half volgroeide rups, diep weggekropen in graspollen.

Ook in gelijke omstandigheden is er een grote variatie in groeisnelheid van de rupsen. Dit wordt nog versterkt door de kwaliteit van het gras dat de rupsen eten.

Een rups van een hooibeestje kan onder karige omstandigheden toch blijven leven, alleen is er dan sprake van een trage groei.

Als de waardplant hoogwaardige kwaliteit heeft, kan de rups van een hooibeestje snel groeien.

Het resultaat is dat het hooibeestje daardoor zeer gespreid in tijd verschijnt: van begin mei tot half september.

De voedselplanten van de rupsen van het hooibeestje zijn veel soorten grassen. Het hooibeestje heeft als vlinder veel verschillende nectarplanten.

Hooibeestjes zijn bijzonder gehard (goed bestand tegen koude, hitte en droogte) en gewiekst (slim en vindingrijk). Hooibeestjes zijn in staat om onder sterk uiteenlopende omstandigheden te leven.

In het begin van hun bestaan zijn ze tamelijk plaatsgebonden, later zwerven ze.

Het hooibeestje is volgens de rode lijst van dagvlinders thans niet bedreigd.

Op de noordelijke akkers van Oud Reemst, op Natuurgebied de Zanding en het naastgelegen Paasvuurweilandje komt het hooibeestje voor. Als je de vlinder wilt zien, loop een keertje mee. Je bent van harte welkom.

Planten en hun namen 3

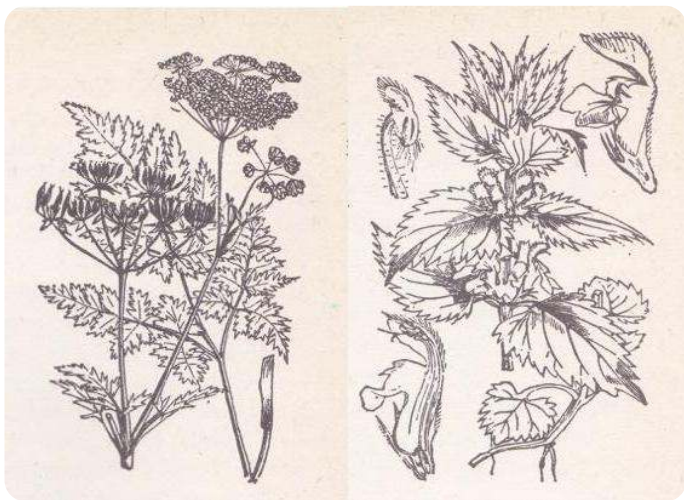
REMIEKE NIERMEYER

Witte dovenetel of *Lámium álbum*

Lamium is afgeleid van het Griekse woord lamos, dat muil of keelgat betekent. Album heeft betrekking op de kranzen van witte bloemen. Dove duidt op het onderscheid met de bladeren van de brandnetel, die voorzien zijn van brandharen. Dodonaeus (1608) schrijft in het gedeelte “Van Doove netelen”: “Daer worden sommige cruyde onder het geslacht van de Netele gerekent/ die welke omdat sij niet rouw of stekelich en zijn/ Doove ofte Doode netelen genoemd worden.” In de streektaal vind je namen als: Dove branekkel, Makke brandekkele, Bloeiende tingel. Tingel is afgeleid van tingelen dat branden door een netel betekent.

De bloem bevat veel nectar. Dat kan je er makkelijk aan de onderkant uitzuigen. Zo doen namen als hunichblom in Friesland, zuikertjes in Noord-Brabant en zoete netel in de Betuwe de ronde. Wanneer je de bloem ondersteboven houdt, zie je duidelijk een paar meeldraden waarvan de helmknoppen dicht naast elkaar liggen. Daarom wordt de plant in Friesland ook wel adam-en-eva genoemd.

De plant wordt als groenvoer voor hoenders gebruikt vandaar de naam kapoeneten, goudhaans voer of goudhanenkost. Thee getrokken van dit kruid wordt in de volksgeneeskunde gebruikt bij menstruatiestoornissen, bloedar-moede en buikloop. In de vijftiende eeuw gebruikt men het om haren geel te verven.

Fluitekruid en Witte Dovenetel

Fluitekruid of *Anthriscus sylvestris*

In het Grieks is de naam anthriscus afgeleid van antherix dat halm of holle stengel betekent. Ook al duidt sylvestris op een groeiplaats in het bos, toch komt deze algemeen bekende plant tegenwoordig meer voor langs dijken, in weg- en slootbermen en in heggen.

De naam fluitekruid is te danken aan de holle stengel waarvan je fluitjes kan snijden. De plant wordt in streektaal onder andere fluitloof, pieperloof, pijpkruid, toeters, toeterloof genoemd.

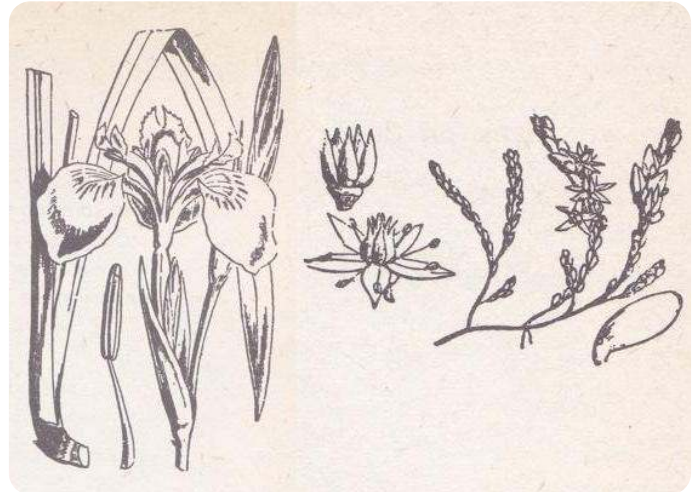
Door dijkbeheerders wordt fluitekruid soms als een lastige plant ervaren. Zo wordt in de keur van het dijkbestuur van

de Beemster de jaarlijkse schouw van de dijk toeter-schouw genoemd.

In het voorjaar worden de jonge planten als groenvoer gebruikt, aangeduid met namen als koekensgroente, koekruid, koekervel. Omdat het blad lijkt op dat van soorten als kervel, scheerling of peen worden namen die daarnaar verwijzen gebruikt, bijvoorbeeld wilde kervel, wilde scheerling, wild wortelloof, schapekervel.

Gele lis of *Iris pseudácorus*

Iris betekent in het Grieks regenboog, de verbinding tus-

Gele Lis en Muurpeper

sen hemel en aarde. Iris is ook de naam van de snelle boodschapper van de goden en godinnen die via de regenboog naar de aarde gaat om de mensen hun wil en wensen kenbaar te maken. Zij vervoert ook de zielen van gestorven vrouwen en meisjes. Daarom planten de Grieken lissen op de graven. Voor anderen doen de drie sierlijke naar buiten gebogen bloembladeren denken aan de regenboog.

Het Latijnse pseudacorus geeft aan dat de niet bloeiende plant lijkt op kalmoes (*Acorus calamus*).

De oorsprong van de naam lis is niet bekend, misschien is het een verbastering van het Indogermaanse woord lei, dat slijmerige grond betekent. De lis groeit langs waterkanten en slootranden. Daardoor wordt er bij verschillende streekwoorden een relatie gelegd met de ooievaar die daar immers vaak is te vinden. Ook in de naamgeving zoals aiberblomme en eiberbloem in Groningen, earbarre-bloem in Friesland of Storkblom in Drenthe.

Ook de vorm van de bladeren is terug te vinden in bijvoorbeeld eibersbek, verwijzend naar een ooievaarsnavel. Of lijkt op een zwaard zoals, al in de veertiende eeuw, swertelkraut of op schaar in scharen en scharenslijper. De sierlijke bloem doet aan een lelie denken en komt terug in namen als gele waterleie, waterlelie of schwertlelie in Duitsland.

Dodonaeus noemt de gele lis maagdenkruid. Hij schrijft: “De wortel van de geel Lisch doet ophouden ende stelpt allerhande vloedt ende buyckloop in sonderheydt het roodmelizoen: de selve wortel stelpt of stopt de maendstonden van een vrouw.

In de volksgeneeskunde is de in wijn getrokken wortelstok aangeraden bij geelzucht, waterzucht en astma. Een schoongemaakte wortel helpt baby's, door erop de kauwen, bij het doorkomen van de tandjes.

Volgens een legende zijn de lissen ontstaan uit de tranen van Maria toen ze tijdens de vlucht uit Egypte in de kale woestijn uitrustte op een woeste plek.

Muurpeper of *Sédum ácre*

De aanduiding sedum is afkomstig van het Latijnse werkwoord *sedeo* dat zitten betekent. Het lijkt erop dat deze plant zomaar op rotsen en daken blijft zitten.

Ácre betekent scherp, dat heeft te maken met de scherpe peperachtige smaak van de blaadjes. Dit is ook terug te vinden in streeknamen als scherplook, scherpe steenlook. Hildegard van Bingen noemt het plantje "Erdpfeffer". In de Engelse regio's Sussex en Nottingham wordt het "poor man's pepper" genoemd.

Dodnaeus zegt over muurpeper: "Het cruydt wast op steenachtige en dorre plaetsen ende spruyt allesins uyt de spleten ende scheuren van de oude vervallende mueren: het blijft ghedurighlijken groen ende daarom noemt het muerpeper ende eeuwich leven (*Sempervirens*).

Sedumsoorten horen tot vetplanten. Deze kunnen door hun bouw langdurig droogte doorstaan. De plant is met een waslaagje bedekt daardoor wordt de verdamping belemmerd. In de dikke vlezige bladeren zit in de cellen een slijmerig vocht. Hierin kan de plant water opslaan als voorraad voor droge perioden. In Limburg spreekt men daarom van Muurvetplant.

Omdat de afgevallen blaadjes makkelijk tot een nieuw plantje kunnen uitgroeien, kan muurpeper massaal voorkomen. In Groningen wordt het dan ook overvloedig genoemd, maar tegen de zomer ook geelgras en goudgras. De reden is de vele gele vijfbladige bloempjes die dan in grote aaneengesloten tapijten bloeien.

Het sap van de blaadjes werd gebruikt om wratten, eksterogen en steenpuisten te verwijderen en ook bij scheurbuik.

Wie alles wil lezen kan zich verdiepen in: Planten en hun naam, Botanisch lexicon voor de Lage Landen door H. Kleijn, tweede druk 1979, uitgegeven door Meulenhoff Amsterdam.

40 Jaar NME in Ede en IVN Het Groene Wiel

EVELINE VAN OUDBROEKHUIZEN

Dit schooljaar bestaan IVN Het Groene Wiel en Natuur- en Milieueducatie (NME) in Ede 40 jaar. Daarom vieren we een jubileumfeestje!

Hoe het begon

In schooljaar 1980-1981 startte zowel gemeente Ede als gemeente Wageningen met de ondersteuning van basisscholen bij hun natuuronderwijs. We noemden het toen 'Schoolbiologie'. In de jaren voor deze start heeft IVN afdeling Ede zich sterk gemaakt voor de bouw van een Milieueducatiecentrum in Ede. In 1980 was het zo ver, tegelijk met de aanstelling van onze schoolbioloog: Freek Fokkert. Tot 2004 werden vanuit het MILEC de Edese scholen on-

dersteund in hun natuuronderwijs. Met leskisten, lessen en natuurlijk de excursies van IVN Ede. Al vanaf het begin is er goede samenwerking geweest met IVN Ede. Gelukkig bestaat die samenwerking nog steeds.

Groep geslaagde schoolgidsen

Hoe gaat het nu?

In 2004 werd ondanks protesten van IVN Ede en van vele scholen het MILEC opgeheven. 's-Heerenloo heeft het gebouw overgenomen en er is nu Publieksboerderij de Proosdij in gevestigd. Wel vond de Edese gemeenteraad in 2004 dat NME (natuur- en milieueducatie) voor basisscholen overeind moest blijven. Besloten is om de NME-ondersteuning van Edese scholen onder te brengen bij Het Groene Wiel, toen nog onderdeel van gemeente Wageningen. Eveline van Oudbroekhuizen verhuisde haar werkplek van Ede naar Wageningen en is nog steeds aanspreekpunt voor NME in Ede. Scholen kunnen jaarlijks gebruikmaken van het jaarprogramma NME Ede met leskisten, projecten, gastlessen en IVN-excursies. Inmiddels wordt onze band steeds sterker: Het Groene Wiel is in 2016 onderdeel geworden van landelijk IVN. En helemaal mooi: dit jaar zijn we als Stichting en Vereniging samen één IVN geworden. De leskisten voor NME Ede staan weer op de Proosdij en vrijwilligers van IVN Ede helpen met de uitleen en controle ervan. Samen houden we NME in Ede levend en actief!

Een Bijzonder feestje

Ter ere van ons 40-jarig jubileum geven we een cadeautje aan de natuur. Daarom komen we dit voorjaar met alle kinderen en inwoners van Ede en Wageningen in actie voor de wilde bij. Maar liefst 91 klassen in Ede en 77 klassen in Wageningen doen mee met ons BIJ-feestje. Zij krijgen materialen om bijhotelletjes te maken en bloemen voor bijen te zaaien. Via een educatieve 'BIJles' leren zij over het leven van de wilde bij. Nestgelegenheid en voedsel voor de wilde bij noemen we

een 'B&B voor de wilde bij'. Op 20 mei 2021 is het Wereld Bijendag. We hopen dan onze recordpoging te hebben gehaald van 1.000 B&B's voor bijen in Ede en Wageningen. Doe je ook mee? Maak je eigen 'B&B for Bees' en zet deze op de 'record-kaart'. Kijk hier hoe het werkt: <https://www.ivn.nl/het-groene-wiel/BnB-for-Bees/recordpoging> Rest mij iedereen te bedanken voor de fijne samenwerking al zo'n lange tijd. En voor nu: op naar de volgende 40 jaar van mooie natuurbelevingen en natuur- en milieu-educatie in Ede!

Insectenbar

Remieke Niermeyer

In de klimop zitten bolletjes bloemknoppen te wachten op de zon.

Na dagen met wolken en regen is er dan ineens een ochtend vol zonneshijn.

Ja dan gebeurt het.

De knoppen barsten open.

Al snel is het een heen en weer van zoemende insecten.

De bar is open en bijen, wespen, vliegen smullen van de nectar.

De bijen dragen prachtig maïsgele stuifmeelklompjes.

Kortom het is genieten.

LENTE:
zelfs de zon
is in de wolken

www.loesje.nl

Bosvriendjes-thuis

INEKE JANSONIUS

In januari waren de lockdown maatregelen zo streng dat we hebben besloten een Bosvriendjes-thuis-middag te organiseren. Dat ging vrij gemakkelijk, omdat we de timmerpakketten voor een vogelvoederfles in november niet gebruikt hadden. Januari was een mooi moment voor deze activiteit, omdat de Bosvriendjesmiddag kort voor de Nationale tuinvogeltelling viel.

De leiding heeft bij alle Bosvriendjes een houtpakket met spijkers, een fles met vogelzaad, een handleiding voor het timmeren en een tellijst voor de tuintelling gebracht. De pakketjes zijn enthousiast in ontvangst genomen. Het voelde als een cadeautje brengen om een keer iets leuks te doen zonder beeldscherm.

Met een vriendje afspreken mocht gewoon en drie Bosvriendjes hebben hun eigen mini-Bosvriendjesmiddag georganiseerd met timmeren in de tuin en vogels kijken in de Blauwe Kamer. Van verschillende ouders hebben we gehoord dat ze ook zelf plezier hebben beleefd aan deze activiteit.

Thuis timmeren. Foto: Hanneke Hermans

We hebben de Bosvriendjes gevraagd hun waarnemingen met ons te delen. Niet iedereen heeft (veel) vogels gezien. Klussers in de tuin en een net aangelegde tuin met maar 1 boompje blijken niet de beste plekken te zijn. Ook een goede waarneming! Ook vogels lokken op een dakterras blijkt een uitdaging te zijn: "bij mij op 't dakterras alleen voorbij vliegende vogeltjes gezien."

De toptuin is de tuin van Hanne met 9 soorten: huismus, koolmees, merel, pimpelmees, vink, roodborst, ekster, heggemus, houtduif. Ze woont in een wat oudere buurt met groene tuinen. Duidelijk dat de vogels daar van houden. Bij de Bosvriendjes staat de merel op 1, die heeft iedereen met vogels in de tuin gezien. Van het zaad in onze flessen zullen ze echter niet eten. Koolmees en roodborst delen de tweede plaats met 3 van de 6 tuinen. Huismussen en kauwen waren er in twee tuinen, maar wie ze zag, zag er wel veel.

Het resultaat. Foto: Sem

Van deze middag kunnen we nog een poosje plezier hebben. Als de flessen leeg zijn, zijn ze immers eenvoudig weer te vullen. Begin maart hopen we weer een bosmiddag te organiseren en anders gaan we de uitdaging aan weer een leuk programma voor een thuismiddag te bedenken.

Alg. Ledenvergadering verschoven

De ALV is vanwege de pandemie verschoven naar **dinsdag 15 juni**. De vergadering stond aanvankelijk gepland op woensdag 7 april. Door de aanhoudende onzekerheid over de coronamaatregelen is deze nu verschoven. Het bestuur wil de leden dan graag voorafgaand aan de vergadering een excursie aanbieden door de nieuwe natuur in het Binnenveld. We hopen van harte dat dit het laatste uitstel is.

Jaarverslag 2020

MATHILDE VAN RAVENSBERG

Het jaar 2020 was in alle opzichten onvergetelijk. Het coronavirus covid-19 was de ongenode gast waar niemand op had gerekend. Wie had ooit kunnen bedenken dat zelfs de ons zo dierbare natuur zou worden afgegrensd? Het was een onwaarschijnlijk jaar, vol onzekerheden. We kregen te maken met het 'nieuwe normaal'. De anderhalvemetersamenleving waarin we geen handen meer geven en niet te dicht bij elkaar staan. Dat betekent niet meer samen gebogen staan over een paddenstoel, niet meer naast elkaar in de vogelkijkhut en ook niet samen in een bootje richting de Markerwadden varen; wat we van plan waren tijdens ons ledenuitje. Uiteraard heeft corona grote gevolgen gehad voor de activiteiten van IVN Ede. Veel van onze activiteiten zijn het afgelopen jaar geannuleerd. Gelukkig hebben we in de zomer een kort moment van 'vrijheid' gekend, waarin we wel nog wat natuuractiviteiten konden ontwikkelen. En we leerden het gemak van de digitale wereld kennen. Ook zo kun je veel over de natuur te weten komen. Maar toch: de sensatie van het samen luisteren, kijken, ruiken en voelen; de zintuigen gebruiken, waar IVN zo'n voorstander van is; dat missen we.

In dit verslag vatten we alle activiteiten van IVN samen. Wil je de afzonderlijke verslagen van de werkgroepen lezen: ga dan naar onze website <https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-ede/jaarverslagen>

Bestuur

We startten 2020 met vier bestuursleden. Op de Algemene Ledenvergadering van 29 september trad Milka Sytsma aan als algemeen bestuurslid; wat het voltallige IVN Ede-bestuur op vijf bracht. We vergaderden zes keer dit jaar, waarbij een deel van de vergaderingen online, via Skype plaatsvonden. Dat is in het begin even wennen: bestuursleden die op eens 'de vergadering verlaten' als gevolg van een haperende verbinding. Afijn, we konden toch slagvaardig opereren op deze manier.

Wat bijzonder is om te vermelden is dat onze vereniging blijft groeien, en dat in de coronatijd. Het afgelopen jaar mochten we maar liefst 25 nieuwe leden bijschrijven; wat ons totale ledenbestand brengt op 229. Het aantal donateurs blijft al jaren stabiel: 75.

Financiën

Ook in financieel opzicht is 2020 een bijzonder jaar geweest. Door het uitvallen van veel activiteiten van de werkgroepen en het niet doorgaan van ons jaarlijkse uitje maakten we aanzienlijk minder kosten dan begroot. Wel hebben we tijdelijk het aantal pagina's van de Groene Gids uitgebreid zodat we toch meer informatie met elkaar konden delen. Per saldo hebben we het jaar afgesloten met een positief saldo van ruim €800.

Samenwerkingen

Samenwerkingen regionaal en landelijk stonden dit jaar ook op een laag pitje. Onze voorzitter nam deel aan diverse regionale overleggen, veelal online. Hoofdpunt op de agenda's was hier: de vormgeving van Eén IVN. De Stichting en de Vereniging IVN hebben zich eind 2019 uitgesproken voor de fusie, maar de organisatorische vormgeving heeft toch wat voeten in de aarde. IVN landelijk heeft de besturen van alle afdelingen maar ook alle leden in oktober een vragenlijst gestuurd waarop wensen voor de nieuwe IVN konden worden doorgegeven. Ook ons bestuur heeft de lijsten ingevuld. Onze grootste wens is dat de beroepsafdeling van ons IVN vooral ondersteunend is aan de lokale afdelingen. Ons voorziet van goede (cursus)materialen en bijvoorbeeld adviezen.

Daarnaast is er een voorzichtige verkenning om nog meer samen te gaan werken met KNNV Wageningen. De eerste resultaten zijn een gezamenlijk aanbod van online lezingen in de afgelopen winterperiode. Ook staat een samenwerking in de natuurgidsencursus op het programma. Deze natuurgidsencursus hebben we door de coronamaatregelen wel opgeschoven, naar begin 2022. Bijzonder is dat er inmiddels al wel een tiental geïnteresseerden zich heeft gemeld voor de cursus.

Scholenwerkgroep

De Scholenwerkgroep werd dit jaar natuurlijk ook gehinderd door de coronamaatregelen. Normaal gaat de werkgroep met zo'n 60 groepen per jaar op excursie. In 2020 waren dat er slechts 14. Gelukkig konden enkele van de vaste activiteiten als de heide opschonen en wilgenknoten wel doorgaan, zo schrijft Joke Veltkamp, coördinator van de scholenwerkgroep. Groep 7/8 van basisschool Uniek hielp mee met het opschonen van de Bennekomse heide. Leuk detail was

daar de komst van een mierenreservaat, dat de gemeente Ede daar geplaatst heeft. Ook heel fijn was het doorgaan van de excursie waterbeestjes vangen. De scholenwerkgroep vond een ruime stek aan de Koekelse bosweg. Helaas bleek dat de stand van de beestjes wel achteruit was gegaan ten opzichte van 2019. De Florisschool voerde haar waarnemingen in op IVN.nl/slootjesdagen en het water kreeg slechts een 5,7 (in 2019 was dat nog een 6.4).

Zeer vermeldenswaardig zijn ook de volgende activiteiten waaraan de scholenwerkgroep het afgelopen jaar meewerkte: Ineke Jansonius werkte namens IVN Ede mee aan de officiële start in september van de lessen in Mooi Binnenveld, het nieuwe natuurgebied tussen Ede, Wageningen en Veenendaal. Verschillende gidsen hebben zich aangemeld te helpen bij de lessen volgend voorjaar, helaas konden deze dit jaar niet doorgaan.

In het kader van de provinciale actie Tiny Forests is onze afdeling benaderd om mee te denken en te doen bij twee projecten, een bij basisschool Uniek in de Maandereng en de andere bij basisschool de Groene Vallei in Veldhuizen. De kick-off was in november 2019, daarbij werd voor beide scholen een groep van belanghebbenden gevormd; bestaande uit schoolmedewerkers, omwonenden, maatschappelijk werk, IVN regio Gelderland en IVN Ede. Vervolgens is er voor de corona-uitbraak een ontwerpschets gemaakt. Uiteindelijk hebben de leerlingen na de herfstvakantie met elkaar hun Forest ingeplant. Bij basisschool Uniek was de burgemeester aanwezig bij het planten.

Op het AERES MBO Ede heeft Corine Klapwijk een gastles verzorgd voor studenten van het 2e jaar van de opleiding Toegepaste Biologie. De les had als titel Natuur- en milieueducatie en ging o.a. in op wat natuur- en milieuorganisatie inhoudt en hoe studenten een les natuureducatie konden verzorgen op een basisschool. Helaas moest de les wel via Teams gegeven worden. Een mooie kans om bij deze jongelui IVN Ede onder de aandacht te brengen.

Fotowerkgroep

Ons jaarverslag is heel summier, schrijft Ab van der Linde, coördinator van de fotowerkgroep. Voor de corona-uitbraak is de werkgroep drie avonden bij elkaar geweest om elkaars foto's te bespreken over het onderwerp 'Natuur in de bebouwde omgeving'. Andere plannen als excursies en workshops gingen niet door. Wel deelden leden van de fotowerkgroep mooie foto's via de sociale media en op de website van IVN Ede. Daar lanceerden we het onderdeel 'Jouw verhaal in coronatijd'. Een foto met een verhaal van iets dat jou aansprak of boeide in de natuur.

Florawerkgroep

Deze hechte werkgroep bestaat op het ogenblik uit 15 leden. Begin januari startte de groep voortvarend, met het traditionele foto-kijkmoment bij de familie Storm (foto's van natuurwandelingen van het afgelopen jaar). Normaal gaat de werkgroep om de 14 dagen op woensdagmiddag op pad maar moest helaas door corona vele wandelingen afzeggen. Over het algemeen begeeft de werkgroep zich in natuurgebieden in de gemeente Ede en omliggende gemeenten, liefst bereikbaar per fiets en anders met de auto maar zoveel mogelijk carpoolen. De werkgroep is dit jaar 13 keer op pad geweest met mooie wandelingen rond de vijvers bij de Droevendaalse steeg, Groene Grens en Jufferswaard.

Werkgroep Natuurgidsen

De werkgroep Natuurgidsen had begin van dit jaar samen met de gidsen een bomvol activiteitenprogramma samengesteld. Door de coronamaatregelen kon het activiteitenprogramma maar beperkt gebruikt worden. Wel is meegeholpen met de voorbereiding van de nieuwe Natuurgidsenopleiding. De werkgroep heeft afgelopen jaar ook gebruikt om zich te herbezinnen op haar doelstelling: oude en nieuwe gidsen bij elkaar brengen om kennis over te dragen. Dat doel blijkt minder te werken. Daarom gaat de werkgroep zich richten op de opvang van nieuwe gidsen door het organiseren van ontmoetingen met het bestuur en leden van de verschillende werkgroepen. Ze wil ook de mogelijkheden onderzoeken om de banden te intensiveren met oud IVN'ners, die een bedrijf of activiteit hebben die dicht bij de werkgebieden van IVN Ede liggen zoals Roel Bakker van de Oordhoeve (Binnenveld).

Werkgroep Otterlo

Deze kleine maar slagvaardige werkgroep heeft zich afgelopen jaar beziggehouden met vogeltellingen, publiekswandelingen organiseren en vlinders monitoren. De werkgroep helpt al jaren mee met het monitoren van dagvlinders voor de vlinderstichting Nederland. Dat doen ze op De Zanding in Otterlo en het naastgelegen Paasvuurweilandje. Daarnaast inventariseert de werkgroep op de akkertjes bij Oud Reemst. Deze monitoringen konden afgelopen jaar gelukkig wel doorgaan omdat de werkgroep de routes veelal individueel loopt.

De werkgroep inventariseert daarnaast broedvogels op diverse terreinen van Natuurmonumenten en geeft de waarne-

Oranjetipje en Klapekster

mingen door aan SOVON: Het Mosselse Zand, het rustgebied grenzend aan het Mosselse Zand in de Planken Wambuis en in Laag-Wolfheze. Tot slot doen de vogelspecialisten van deze werkgroep mee met het MUS project (Meetnet Urbane Soorten); het tellen van stadsvogels in een telpunt in Otterlo en in Harskamp. De inventarisatie van eekhoornnesten in Otterlo is gestopt omdat de eekhoorns het terrein hebben verlaten. Niet onvermeld laten we nog een bijzondere waarneming: de zadelsprinkhaan, gezien op de Zanding. Lees voor alle aantallen en bijzondere waarnemingen het verslag op de website. De werkgroep verzet bijzonder veel werk met weinig mensen. Daarom is ze hard op zoek naar versterking. ‘Lijkt het je leuk, kom dan een keer meedoen’, zo schrijft Toos van Ekeris, een van de werkgroepleden.

Jeugdclub

De Bosvriendjes werken met schooljaren; zodoende een verslag in twee delen. Voor de zomervakantie: toen telde de jeugdclub 22 leden en na de zomervakantie: toen deden er 18 leden mee. Ook de jeugdclub heeft te maken gehad met de coronamaatregelen. Door de sluiting van de scholen waren de activiteiten in maart en april geannuleerd. In februari hielpen de jongens en meisjes mee met het opschonen van De Heide in Bennekom. Een mooie ruime plek met ruimte om te spelen voor wie klaar was met werken, zo schrijft Ineke Jansonius, coördinator van de jeugdclub. In juli mocht de jeugdclub weer een activiteit doen, zodat het schooljaar fijn kon worden afgesloten met een spellenmiddag met bloetoetenpad, hindernisbaan en touwbrug. Het nieuwe schooljaar startte de jeugdclub met teamspelen zodat ook de nieuwe kinderen een plekje kregen in de groep. Gelukkig kon de jeugdclub tot het einde van dit jaar bij elkaar komen en werden er zelfs mooie nieuwjaarskaarten gemaakt; met foto's van de bosbeesten rond de bomen van het beestendorp. Benieuwd wie er zo'n leuke kaart heeft ontvangen.

Grijs, groen en gelukkig

Deze thematische werkgroep sluit aan bij het jaarthema ‘Grijs, groen en gelukkig’. Daarvoor is er een koffer beschikbaar met materialen om te gebruiken voor de doelgroep ouderen. De werkgroep heeft helaas ook last gehad van de coronamaatregelen en de sluiting van de verpleeghuizen. Een van onze leden deed enkele, zoals ze dat noemde, ‘groene visites’ in een verpleeghuis waar mensen met dementie wonen. Een werkgroep lid is heel actief als vrijwilliger bij 50/50 Hotel Belmont in Lunteren. Daar worden vakantieweken georganiseerd voor minder draagkrachtigen. Aansluitend bij het jaarthema organiseerde hij in Belmont bomenquizzes, nostalgieavonden en wandelingen. Hiermee zijn wel zo'n 250 ouderen in aanraking geweest met de natuur.

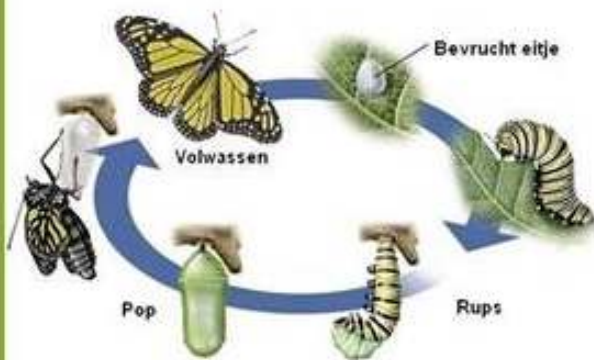
Vogelwerkgroep

- . In 2020 telde de vogelwerkgroep 18 leden; vijf vrouwen en dertien mannen.
- . In het voorjaar van 2020 hebben we vier vogelzang-/ochtendexcursies kunnen organiseren, voordat het coronavirus half maart roet in het eten gooide.
- . Begin mei hebben we bij de gemeente Ede aan de bel getrokken; er nestelden oeverzwaluwen in een tijdelijk zanddepot in Kernhem-West; deze zijn gelukkig tijdens het broedseizoen blijven liggen.
- . Op verzoek van het bestuur hebben we een avondwandeling gemaakt in de Doesburgerbuurt, om te ervaren hoe de anderhalve-meter-maatregel tijdens een (publieks)wandeling kan worden gehandhaafd. (Tijdens het wandelen lukt dit goed, maar als er iets te zien is of verteld wordt, sta je gauw te dicht bij elkaar.)
- . In juni hebben we nachtzwaluwen op de Edese Hei geteld: 25 ratelende mannetjes!
- . De gierzwaluwnestkastencontrole kon gelukkig doorgaan: zeven bezette nestkasten en in totaal elf jongen; opnieuw een “gewoon goed” jaar. Bijzonder was de terugvangst van een gierzwaluw die we zeven jaar eerder (!) als volwassen broedvogel in dezelfde nestkast hadden geringd.
- . In juli hebben we een nachtzwaluwexcursie met publiek georganiseerd. Een leuke excursie met als toetje - prachtig boven de donkere hei - de komeet Neowise.
- . In 2020 hadden we voor het eerst ook in de herfst een publieksexcursie. Een kleine bonte specht, vijf overvliegende watersnippen en een (uit de boom gevallen) prachtige nestkom van een grote lijster waren onze laatste hoogtepunten van 2020.
- . 2020 was vanzelfsprekend een bijzonder jaar, maar o.a. via de groepsapp konden we waarnemingen delen en met elkaar van de vogels genieten.

kinderpagina

Om te onthouden

Hier zie je hoe vlinders zorgen voor nieuwe vlinders (metamorfose)

<https://nl.pinterest.com/shoedemaekers/natuur>

Vlinderweetje

Om te kunnen vliegen moeten vlinders zichzelf opwarmen. Ze kunnen pas vliegen als ze een lichaamswarmte hebben van 30 graden. Hun lichaam opwarmen doen ze door te zonnen op warme tegels of stenen, bijvoorbeeld een tuinpad of een muur. Stenen en tegels slaan warmte op. Daardoor gaat het opwarmen van de vlinder sneller. Als de zon schijnt moet het buiten voor een vlinder minimaal 15 graden zijn om zich te kunnen opwarmen en te kunnen vliegen.

Binnenkort hebben we misschien wel zo'n warme voorjaarsdag. Ga jij erop letten of je een vlinder ziet?

tokyoinspect2.blog.fc2.com

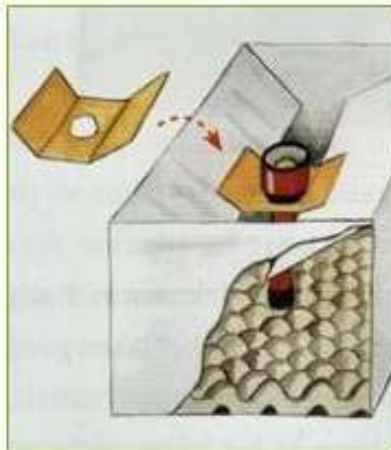

Foto van
Geert Engels

Deze tekening komt uit *Alle kinderen naar buiten!* KNNV Uitgeverij, 2016

Om te maken

Eigenlijk zijn er meer nachtvlinders dan dagvlinders. Wil je iets weten over nachtvlinders? Blader dan even terug in dit blad en lees de artikelen van Sander Pruiksmā. Hij vertelt o.a. hoe je een vlinderval voor nachtvlinders kunt maken: een kartonnen doos, in de bovendeksel een soort trechter (zie de afbeelding hierboven). Als lichtbron gebruik je een zaklantaarn met volle batterijen. Als het donker is vliegen de beestjes naar de lichtbron en vallen via de trechter in de doos. Het is verstandig onderin de doos een paar eierdozen te plaatsen waaronder de vlinders kunnen schuilen. 's Morgens de vangst bekijken en weer vrijlaten.

Wil de namen weten? Kijk dan op <http://vlinderstichting.nl>